SORIN SEBASTIAN DUICU

EDIFICIILE ECLEZIASTICE CANTACUZINE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ SECOLELE XVII – XIX

**

https://biblioteca-digitala.ro

Sorin Sebastian Duicu

EDIFICIILE ECLEZIASTICE CANTACUZINE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ SECOLELE XVII – XIX

VOLUMUL II

2007

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Capitolul 3.

MONUMENTE CANTACUZINE DISPĂRUTE 1

1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Filipeştii de Târg, jud. Prahova 3
2. Mănăstirea *Sf. Voievozi*, Mărgineni, jud. Prahova 9
3. Mănăstirea *Sf. Serghie şi Vach, „Cotroceni"*, Bucureşti 21
4. Biserica *Sf. Apostoli*, Roşiorii de Vede, jud. Teleorman 60
5. Biserica *„Din Pisc"*, Craiova, jud. Dolj 66
6. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „A Măgureanului"*, Bucureşti 70
7. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „Fântâna Boului"*, Bucureşti 81
8. Biserica *40 de Mucenici, „Livedea Văcărescului"*, Bucureşti .. 88

Capitolul 4.

MONUMENTE CU COMPONENTE CANTACUZINE .. 101

1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Ludeşti, jud. Dâmboviţa .. 103
2. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Balaci, jud. Teleorman. 114
3. Biserica *Sf. Voievozi*, Berca, jud. Buzău 129
4. Mănăstirea *Naşterea Maicii Domnului*, Dintr-un Lemn, jud. Vâlcea 145
5. Mănăstirea *Sf. Nicolae*, Comana, jud. Giurgiu 169
6. Biserica *Sf. Nicolae, „Şelari"*, Bucureşti 189
7. Mănăstirea *Sf. Treime*, Cozia, jud. Vâlcea 199
8. Biserica *Schimbarea la Faţă*, Bistriţa, jud. Vâlcea 221
9. Biserica *Buna Vestire, „Curtea Veche"*, Bucureşti 232
10. Biserica *Sfinţii Apostoli*, Bucureşti 240
11. Biserica *Vovidenia, „Schitu Măgureanu"*, Bucureşti 250

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul 5.
MONUMENTE CU INTERVENȚII CANTACUZINE ... 261
1. Biserica *Sf. Nicolae*, Cobia, jud. Dâmbovița 263
2. Biserica *Adormirea Maicii Domnului, „Episcopală"*, Curtea de Argeș, jud. Argeș 266
3. Biserica *Sf. Dimitrie și Sf. Gheorghe, „Zlătari"*, București ... 276

Capitolul 6.
CAZURI ATIPICE 289
1. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Vălenii de Munte, jud. Prahova 291
2. Mănăstirea *Izvorul Tămăduirii*, *„Ghighiu"*, jud. Prahova 305

CONCLUZII 309
ABREVIERI 323
BIBLIOGRAFIE ..... 325 – 348

https://biblioteca-digitala.ro

Denumirea:
Biserica Schitu Măgureanu

Hramul:
Vovidenia – Intrarea Maicii Domnului în Biserică
şi *Sfântul Mucenic Visarion*

Localitatea: **Bucureşti**, B-dul Schitu Măgureanu nr. 14

https://biblioteca-digitala.ro

Datare: Octombrie, anul 1757 (?)

Ctitori: Marele logofăt Constantin Văcărescu şi ginerele său, marele vistier Mihai Cantacuzino

Pentru o mai uşoară înţelegere a descendenţei soţiei lui Mihai Cantacuzino şi a legăturilor de familie cu Văcăreştii, am redactat două ramificaţii genealogice, deţinătoare a segmentelor ce ne interesează[1] (1 şi 2).

Istoric:

Ambiguitatea şi insuficienţa informaţiilor au provocat publicarea unor „cercetări sigure", precum confundarea acestei biserici cu o alta a aceluiaşi ctitor, Metohul Episcopiei[2], sau că este a „marelui logofăt Constantin Măgureanu, cel ce ridicase şi biserica Filaret, precum şi multe altele"[3].

Avem, şi în acest caz, un document relevant pentru istoria ctitoriei; acesta este pisania, din piatră sculptată, din anul 1757 (?), reamplasată pe exteriorul absidei de N, al cărei text, cuprins într-un câmp de 0,515 x 1,30 m, îl redau:

„†ÎNTRU MĂRIREA ŞI SLAVA MARELUI DUMNEZEU CARELE ÎN TROIŢĂ SĂ PROSLĂVEAŞTE, / ZIDITU-S-AU DINU TEMELIE ACEASTĂ SVĂNTĂ ŞI DUMNEZĂIASCĂ

---

[1] Primul segment s-a realizat spre a susţine şi textul fostei biserici numită „Metohul Episcopiei", „Livedea Văcărescului" sau „40 de mucenici", construită pe amplasamentul actual al Ateneului Român.

S-a dorit a servi, de asemenea, desluşirii complicatelor încrengături, moşteniri sau vânzări, în a susţine prezentarea ce intenţionez să o fac pentru cele 4 fundaţii de paraclise, adiacente caselor familiilor Cantacuzino, Văcărescu, Mano, Bellu şi Prager. Acestea au fost identificate în urma lucrărilor de demolare din martie 2004, în Bucureşti, Calea Victoriei nr. 9 şi str. Izvor nr. 5, teren în proprietatea C.N. Loteria Română S.A.

În 2004 – 2005, am reuşit 3 vizualizări, pentru scurt timp, fără a mi se permite fotografierea şi cartarea. Notele (5 pag.) şi corelarea lor cu planşa susţinătoare au identificat inexactităţi care au blocat pentru momentul de faţă cercetarea; a se vedea Cronica Cercetărilor Arheologice 2004, poz. 58; publicat de CIMEC, Bucureşti, 2005 (material obţinut prin Internet)

[2] Ioan C. Filitti, Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino, Bucureşti, 1919, p. XXXIII, poziţia 13.

[3] Paul Simionescu, Paul Cernovodeanu, Cetatea de scaun a Bucureştilor, Bucureşti, <1974>, p. 54.

https://biblioteca-digitala.ro

BISEARICĂ / DE RĂPOSATULU ŞI PURUREA POMENITULU CONSTANDINU VĂCĂRESCULU VELU LO / GOFĂTU; DARU RĂMĂINDU NEISPRĂVITĂ, DUPĂ PRESTĂVIREA DUMNELUI S-AU IS / PRĂVITU ŞI S-AU ÎNFRUMUSĂŢATU CU TOATĂ PODOABA EI PRECUMU SĂ VEADE / DE GINERILE DUMISALE, DUMNEALUI MIHAI CANTACUZINO VELU VISTIER / CINSTINDU-SĂ CU HRAMULU VOVEDEANII A P<R>EASVINTEI NĂSCĂTOARE DE / DUMNEZEU ŞI A SFĂNTULUI, SFINŢITULUI MUCENICU VISARION, / SPRE POMENIREA VEACINICĂ CTITORILORU, ÎN ZILELE PREÂNĂLŢATULUI / DOMNU ION COSTANDINU MIHAI RACOVIŢĂ VOIVODU ŞI FIINDU OSTE / NITORI SFINŢIEA SA PĂRINTELE CHIR SOFRONIE, EGUMENU DE LA SĂRINDAR..."

Din păcate, îi lipseşte finalul, respectiv datarea, ceea ce a lăsat loc la mai multe supoziţii:

- Prima publicare, cu 25 de ani înainte de demolare, consemnează: „Octombrie ... leat 7266", adică 1757[4];
- Probabil, imediat după demolare este copiată din nou inscripţia menţionându-se luna „Octombrie", apoi se dă explicaţia: „leatul fiindu ruptu de la începutu se cunosc numai No. 66"[5];
- Preotul Marin Dumitrescu, în prima[6] şi în a doua publicare[7], notează la final: „Octombre leatul (şters)."
- Prima istorie propriu-zisă a capitalei o datează „... adică pe la «anul 1764»"[8], formulă preluată întocmai peste 6 ani[9];
- Între timp – datorită rigurozităţii cunoscute a autorului – inscripţia a apărut fără lună şi leat[10];

---

[4] Grigore Musceleanu, *N. 10.* Biserica Schitu Măgureanu, Calendar Antic pentru anul de la Christos, 1866, p. 72

[5] * * *, Inscripţia Bisericei „Skitul Măgureanul" din Bucureşti, B.O.R., 1880 – 1881, nr. 10, Bucuresci, 1881, p. 674.

[6] Preotul Marin Dumitrescu, Biserica Schitul Măgureanu. Consolatorul, 1899, nr. 9, p. 333.

[7] Idem, Istoricul a 40 de biserici din România de ..., Volumul II, Bucuresci, 1902, p. 104.

[8] George I. Ionescu Gion, Istoria Bucurescilor, Bucuresci, 1899, p. 215.

[9] * * *, Albina, 1904 – 1905, p. 723; gravura reproduce imaginea bisericii, cu scara exterioară, a accesului la turla-clopotniţă de pe pronaos, amplasată greşit pe latura de S.

https://biblioteca-digitala.ro

- N. Iorga publică finalul datării într-o variantă nesesizată anterior şi anume:

„OCT<OM>VR<IE> 5 Z<ILE, V LEAT> 7265 (1756)"[11], soluţie adoptată şi de corpusul de inscripţii al oraşului Bucureşti, cu consideraţia de subsol: „Data citită de Iorga nu corespunde perioadei domniei lui Constantin Racoviţă ... Biserica a fost isprăvită în timpul lui Constantin Mavrocordat (a V-a domnie în Ţara Românească, 1756, februarie 8/19 – 1758, august, specificarea mea)[12], dacă admitem lectura..."[13].

Primul care o publică, Grigore Musceleanu, a fost un cercetător efectiv al bisericilor noastre, cu o îndelungă activitate şi este greu de acceptat că a greşit citirea sau a completat-o subiectiv. În acelaşi timp, cu greu se poate accepta posibilitatea că N. Iorga a putut să descifreze după demolare ceea ce nu a reuşit G. Musceleanu cu 40 de ani înainte, iar pentru varianta existenţei unui decalc din prima jumătate a secolului al XIX-lea, nu avem nici-o mărturie.

Cu îndreptăţite reţineri, opiniez pentru datarea:

„OCTOMBRE LEAT 7266" (1757).

Baronul Franz Purcel, în planul, din 1791, pe care l-a făcut Bucureştiului, localizează biserica corect şi, datorită confesiunii sale, o denumeşte „Sv. Marie", adică Sfânta Maria[14].

Domenico Caselli, cercetând „Catagrafia poliţiei Bucureştilor ce s-au făcut la 1798", constată că Schitul Măgureanu era cuprins în plasa Gorganului[15], unde se mai afla şi biserica Sf. Ilie considerată că ar fi fost construită de voievodul Şerban Cantacuzino.

---

[10] * * *, Inscripţiuni după decalcuri luate de d-nu V. A. Urechia şi aflate în depositul fundaţiunei Urechia din Galaţi. I. Pisania bisericei Vovidevia a Văcăreştilor, Buletinul Fundaţiunii V. A. Urechia, Anul I, 1901, nr. 1, p. 29

[11] N. Iorga, Inscripţii din bisericile României adunate, adnotate şi publicate de ..., Fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 297.

[12] Mihai Ţipău, Domnii fanarioţi în Ţările Române, 1711 – 1821. Mică Enciclopedie, Bucureşti, 2004, p. 135.

[13] Al. Elian, C. Bălan, N. Chirică, O. Diaconescu, Inscripţii medievale ale României. Oraşul Bucureşti. Volumul I, 1395 – 1800, Bucureşti, 1965, p. 366.

[14] George D. Florescu, Din vechiul Bucureşti. Biserici, curţi boereşti şi hanuri între anii 1790 – 1791 după două planuri inedite, Bucureşti, 1935, p. 24.

[15] D. Caselli, Mahalaua şi Biserica Vovidenia Maicii Domnului, G.M., 1935, nr. 199, p. 1 – 2. Aici, în partea a doua, avem imaginea bisericii cu turla clopotniţă din lemn, preluată din N. Iorga, Drumuri şi oraşe din România.

https://biblioteca-digitala.ro

Neincluderea explicită a ei de către co-ctitor în lista bisericilor cuprinsă în istoria pe care a scris-o, nu poate fi înţeleasă decât ca o greşeală de tipar a fraţilor Tunusli sau, mai puţin probabil, să fie cuprinsă de autor la „Gorganii"[16].

Următoarea noastră istorie naţională unde găsim consemnate evenimentele cam până la 1818, o identifică în „Plasa de susu" sub denumirea de „Schitul Vistierului"[17].

După demolarea din 1880, în anul următor, începe reconstruirea noii biserici, acţiune terminată în 1884, ocazie cu care va primi, pe latura de V, o nouă pisanie, al cărui text îl redăm pentru explicativul său:

„SPRE MĂRIRE CELUI ÎN TREIME SE ADOARĂ, ŞI CU BINE CUVÂNTAREA PREA SF. SALE MITROPOLIT PRIMAT CALINIC MICLESCU, S'A ZIDIT PENTRU A DOUA OARĂ ACESTĂ SF. BISERICĂ CU PATRONUL SFINŢILOR ERARHI VISARION ŞI DOCTOR PATELEIMON. TEMELIA RECLĂDIREI S'A PUS LA 1881 CÂND ROMÂNIA S'A PROCLAMAT INDEPENDENTĂ ŞI REGAT, IAR DOMNUL SĂU CAROL I DE PRIMUL REGE AL EI. ŞI S'A TERMINAT LA 1884 CU CONCURSUL BINE-VOITOR AL OBŞTEI ŞI STĂRUINŢELE NEO-BOSITE ALE EPITROPILOR PREOTUL CRISTACHE MIHĂESCU, CONSTANTIN ANGELESCU ŞI CHIVN GEORGE. ÎNTREŢINREA ACESTUI SF. LOCAŞ SE DATORESCE ÎN MARE PARTE PRIMEI SALE DONATOARE CU UN LOC CU PROPRIETATE PE DÂNSUL, DĂRUIT DE BINE-VOITOREA RĂPOSATA ANICA VĂCĂRESCU NĂSCUTĂ BĂBEANU.

FIEI ŢĂRÂNA UŞORĂ"[18]

---

[16] <Mihail Cantacuzino>, Istoria Politică şi geografică a Ţerei Româneşti de la cea mai veche a sa întemeere până la anulu 1774. Dată mai întâiu la lumină în limba greceasca la anul 1806 de Fraţii Tunusli, tradusă de George Sion, Bucuresci, 1863, p. 178.

[17] Dionisiu Fotino (1769 – 1821; a venit în Ţara Românească în 1804 şi a fost secretarul Vv. Ion Gheorghe Caragea), Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Ţerei Muntenesci şi a Moldovei, de ..., traducere de George Sion, Tomulu III, Bucuresci, 1859, p. 165 – 166.

[18] Prima publicare s-a făcut la sfârşitul secolului al XIX-lea, vezi M. Dumitrescu, ibidem, p. 333 – 334.

https://biblioteca-digitala.ro

Din prima ctitorie ne-a mai rămas ca mărturie materială, aşa cum am subliniat, pisania originară.

Edificiul a constituit subiectul uneia din acuarelele (0,346 x 0,523 m) pictorului maltez Amedeo Preziosi, semnată şi datată: „Preziosi, Magoreli, 14 juillet 1868"[19]

Se poate constata că biserica, construită din „piatră", era mică ca dimensiuni, mononavată, cu o turlă-clopotniţă pe pronaos, accesibilă printr-o scară tot din zidărie, adosată laturii de N. Pe latura de V, edificiul se completa cu un pridvor deschis susţinut de 4 coloane din zidărie, cilindrice, aşezate pe socluri, 2 + 2, sprijineau arce în plin cintru; la N şi S se racordau prin pilaştri la extremităţile laturilor de V. Se poate observa la arcul de N o fisură destul de semnificativă, iar turla, în discordanţă cu suprafaţa bazei, identifică cu certitudine o refacere ulterioară, la o scară mult mai mică.

Paramentul era decorat cu ocniţe pe întreaga înălţime a zidului, cu părţile superioare ogivat – lobate, iar cornişele navei şi ale bazei turlei aveau 2 rânduri de „dinţi de fierăstrău", pictaţi; frontonul era, de asemenea, pictat.

Deasupra uşii de acces se vede pisania, poate în 2 caturi şi un segment al laturii de E a pridvorului, pictată ca şi pilastrul arcului de N – cu motive geometrice.

Se mai poate constata că era acoperită cu şiţă[20].

Deoarece monumentul şi-a pierdut identitatea, originalitatea, datorită distrugerii din 1880, prin Decretul nr. 1699 / 1943, biserica Schitu – Măgureanu este scoasă din rândul monumentelor istorice, însă „fără pisanie", respectându-se de fapt Temeiul Nr. 2244 / 1942[21], când s-a hotărât ca „pisania bisericii să fie declarată obiect istoric"[22].

---

[19] A se vedea: Al. Busuioceanu, Acuarelele lui Preziosi. Extras din Studii Italiene I, Bucureşti, 1934, p. 9, poziţia 15 şi Fig. 6; Al. Busuioceanu, Preziosi par ..., Bucureşti, 1935, p. 15, poziţia 15 şi fig. 11 şi în special Marin Nicolau-Golfin, Preziosi, Bucureşti, 1976, reproducere color, post fila 16. În afară de acuarela care se află la Cabinetul de Stampe al Academiei Române, la Muzeul de Artă al României se mai află o reproducere, lucrare interpretată de Carol Popp Szathmáry.

[20] Considerarea acestei imagini, document de referinţă, a putut să aibă ca rezultat realizarea pentru prima dată a descrierii (parţiale, bineînţeles) exteriorului primei biserici Schitu Măgureanu.

[21] Victor Brătulescu, A.C.M.I. pe 1943 publicat de ..., Bucureşti, 1946, p. 14.

[22] Idem, 1942, Bucureşti, 1943, p. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

Acest sfânt locaş, în forma sa originară nu a avut şansa să străbată timpul până în zilele noastre, însă un decalc[23], realizat bineînţeles înaintea demolării, ne redă amplul tablou votiv – un specific al ctitoriilor Cantacuzine.

Tabloul, aflat în „Planşa IV", include 29 de personaje; vor fi enumerate conform autorului (anonim) publicaţiei şi respectând succesiunea sa de a le identifica, incluse în „Tabla cuprinsului".

„Portretele Cantacuzinilor în biserica Schitu – Măgureanului din Bucureşti. 1. Pârvu Stolnicul, fiul lui Drăghici şi nepotul lui Constantin Postelnicul. 2. Ilinca lui Mareş Băjescu, soţia lui. 3. Matei Banul, fiul lui Pârvu. 4. Păuna lui Ghencea (Ghirasie) Rustea, soţia lui Matei. 5. Maria Fărcăşanu, fiica lor; văduvă. 6. Ianachi Văcărescu Aga. 7. Stanca, soţia lui, sora lui Bîrcă Cojăscu Logofăt. 8. Iordachi Creţulescu, Vornic. 9. Soţia lui, Domniţa Safta Brîncoveanu. 10. Constantin Văcărescu Logofăt. 11. Soţia lui, Maria, fiica Vornicului Iordachi Creţulescu. 12. Mihai Vistierul Cantacuzino, autorul «Genealogiei». 13. Soţia sa, Elena, fiica lui Constantin Văcărescu. 14. Maria, fiica lor, soţia lui Emanuel Vataţe. 15. Păuna (Păunica), sora acesteia şi soţia lui Constantin, fiul lui Matei, fiul lui Gheorghe beizadea Cantacuzino. 16. Smaranda, a treia fată a lui Mihai Cantacuzino, măritată după 1788 în Rusia cu Nicolae Cozzaro. 17. Luxandra, cea mai mică fată a aceluiaşi, soţia, în 1788, a lui Alexie Melissino, Grec în serviciul militar al Rusiei"

Se remarcă:

---

[23] * * *, *Albumul familiei Cantacuzino, cuprinzând o alegere de portrete şi documente relative la colecţiile d-lui G. Gr. Cantacuzino*, Ed. Minerva, 1902 (mărturie ne luată în seamă până acum de cei care au scris despre acest monument).

https://biblioteca-digitala.ro

- Cei 2 ctitori care susţin macheta bisericii – bineînţeles deasupra uşii de acces în pronaos – flancaţi de familiile lor (Nr. 6 – 11 şi 12 – 17), adulţii, urmaţi de 7 copii;
- După poziţie, aceştia constituie segmentul principal, de V, completat cu tronsonul de N şi cel de S;
- Personajele 1 – 5 reprezentau extensia de pe latura de S, iar cele cărora nu li s-a mai putut citi numele, 3 perechi (respectiv nr. 19 – 22) se aflau pe latura de N a pronaosului.

Compararea imaginii bisericii din tabloul votiv cu a celei oferite de Preziosi identifică importante deosebiri. La prima vedere, se poate ajunge la logica concluzie că acuarela a înregistrat monumentul după o intervenţie ulterioară. Se poate face această supoziţie deoarece macheta ne arată o reprezentare ilogică a paramentului: absida altarului este semicirculară pe exterior, altarul este urmat spre naos de un decroş vertical care se continuă, în partea superioară, cu unul orizontal până la latura de V. Se mai poate observa că nici ferestrele nu se corelează cu spaţiul interior. Acestea sunt de fapt nişte întrebări care nu pot să primească decât răspunsuri ipotetice.

Fiind obligat să mă opresc aici datorită puţinătăţii mărturiilor, cele ce în viitor se vor adăuga, cu siguranţă vor îmbogăţi şi în primul rând vor elucida istoria acestei biserici.

https://biblioteca-digitala.ro